

УДК 821. 112.2 (043.3/5)

Леся КРАВЧЕНКО

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)

ПРАГМАТИКА ТА ІНВЕРСІЯ ХУДОЖНЬОЇ МОДАЛЬНОСТІ ПОЕЗІЇ Р.М.РІЛЬКЕ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ХХ століття

У статті вперше в українському літературознавстві реценція прагматики та інверсії художньої модальності поезії Р.М.Рільке в українських перекладах ХХ століття постає самостійним об'єктом дослідження. Розглядається синтаксична побудова тексту, її стратегія і реалізація через поетичні фігури, яка полегшує реценцію твору як концептуальну цілісність. Досліджується певний потенціал сприйняття тексту, залежність між послідовністю знакових форм, літературним зображенням, а також естетичним сприйманням; конкретизується реценція читача. Вивчається естетична реценція поезій Р.М.Рільке, В.Стусом, М.Бажаном, Михайлом Орестом, Св. Гординським.

Ключові слова: прагматика, інверсія, художня модальність, рецептивне сприйняття художнього тексту, семантичне декодування, корелят, об'єкт, суб'єкт, синтаксична стратегія.

Лит. 15.

Lesia KRAVCHENKO,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of World Literature and Slavonic Studies Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)

PRAGMATICS AND INVERSION OF ARTISTIC MODALITY OF R.M.RILKE'S POETRY IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF THE 20th century

The article deals with the first in the Ukrainian literature study reception of the pragmatics and inversion of artistic modality of R.M. Rilke in Ukrainian translations of the 20th century as an independent object of research. Certain potential of text perception, the dependence between the sequence of sign forms, literary image, and also aesthetical perception is examined; the reception of reader is specified.

Translations of R. M. Rilke's works by the Ukrainian poets and interpreters V.Stus, M. Bazhan, M.Orest, S.Hordynskij, etc., attempts to create artistic new perusal and the recreations of Rilke's poetics features of aesthetic object, attempt to pass the features of his poetics of artistic modality in Ukrainian, make the extraordinarily interesting and important object of this research.

Key words: *pragmatics, inversion, artistic modality, receptive perception of artistic text, semantic decoding, correlate, object, subject, syntactic strategy.*

Ref. 15.

Леся КРАВЧЕНКО,

*доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой
мировой литературы и славистики Дрогобычского государственного
педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч)*

ПРАГМАТИКА И ИНВЕРСИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ МОДАЛЬНОСТИ ПОЭЗИИ Р.М.РИЛЬКЕ В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ XX века

В статье впервые в украинском литературоведении рецепция прагматики и инверсии художественной модальности поэзии Р.М.Рильке в украинских переводах XX века становится самостоятельным объектом исследования. Рассматривается синтаксическое строение текста, его стратегия и реализация через поэтические фигуры, что облегчает рецепцию произведения как концептуальную целостность. Исследуется определенный потенциал восприятия текста; зависимость между последовательностью знаковых форм, литературным изображением, а также эстетическим восприятием; конкретизируется рецепция читателя. Изучается эстетическая рецепция поэзий Р.М.Рильке, В.Стусом, Н.Бажаном, Михаилом Орестом, Св. Гординским.

Ключевые слова: *прагматика, инверсия, художественная модальность, рецептивное восприятие художественного текста, семантическое декодирование, коррелят, объект, субъект, синтаксическая стратегия.*

Лит. 15.

Постановка проблемы. Художня модальність – це глобальне поняття, що охоплює творчість митця загалом, формує його авторський світ, впливає на вибір тем, жанрів, сюжетів, характер композиції окремих творів, на кожну поетичну фігуру і на типи архітектонічних структур. Концептуальність поетичного слова в цій художній модальності пов'язана з його смисловою невичерпністю. Рецепція прагматики та інверсії художньої модальності поезії Р.М.Рільке – одна з наріжних проблем нашого дослідження. Творчість Райнера Марії Рільке – величезний мистецький всесвіт, який у літературі XX століття посідає одне з визначальних місць. Власне проблема рецепції його поетичної творчості в Україні є актуальною і нагальною проблемою сучасного теоретичного і порівняльного літературознавства та перекладознавства.

Аналіз досліджень. Опрацювання категорії художньої модальності своїм корінням сягає витоків створеної О. Веселовським історичної по-

етики. Теоретичні проблеми функціонування та трансформацій категорій поетики художньої модальності найповніше розглянуті в дослідженні С. Аверинцева та інших [1, 3], у монографії С. Бройтмана [3, 420], частково – монографії О. Михайлова [6, 5-225]. До проблеми рецепції, сприйняття твору зверталися О. Потебня, В. Ізер, Р. Яусс, М. Науман, які розробили засади рецептивної естетики та поетики як сприйняття твору лише через мову. “Кожен текст, – наголошує М. Лановик, – характеризується певним потенціалом сприйняття, закладеним у творі, і саме мова обумовлює цей потенціал сприйняття. При цьому існує залежність між послідовністю знакових форм, літературним зображенням, естетичним сприйманням” [151, 272]*. Найповнішим дослідженням проблем рецепції художнього тексту в українському літературознавстві на сьогодні залишається монографія М. Зубрицької [76, 352]**.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У статті вперше в українському літературознавстві рецепція прагматики та інверсії художньої модальності поезії Р.М.Рільке в перекладах В.Стуса, М.Бажана, Михайла Ореста, Св.Гординського постає самостійним об’єктом дослідження. Важливим є також компаративістичне зіставлення такого вникнення в суб’єктні простори поезії, в парадигматику поетики художньої модальності Райнера Марії Рільке в перекладах інших українських митців.

Переклади творів Р. М. Рільке українськими поетами та перекладачами, спроби створити художнє перепрочитання та відтворення особливостей поетики рількевського естетичного об’єкта, намагання передати особливості його поетики художньої модальності українською мовою становлять надзвичайно цікавий та важливий **об’єкт для дослідження**.

Метою дослідження є естетична рецепція як концептуальна цілісність, з якою й пов’язана проблема прагматики та інверсії художньої модальності поезії Р.М.Рільке в українських перекладах ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Синтаксична побудова тексту, її стратегія і реалізація через поетичні фігури полегшує рецепцію твору як концептуальну цілісність. В. Ізер вважає, що текст потенційно наповнений значенням, яке конкретизує рецепція читача, і саме текст встановлює для цієї рецепції певну стратегію, без якої рецепція була б досить довільною чи моносуб’єктивною. “Естетична рецепція, тобто заповнення порожніх місць у тексті, семантичне декодування, структурування сюжету відбува-

* Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики крізь призму літературознавчих теорій / М. Лановик // Літературознавча компаративістика. Навчальний посібник. – Тернопіль, 2002. – 334 с.

** Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен / М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.

ються у параметрах погодженості читача і тексту” [251, 347]*. Семантично-му декодуванню тексту передують відчуття його концептуальної значущості, яка й вимагає від читача семантичного декодування, тобто занурення у сенс і підтекст, а відтак – його, читацької, співпричетності. Сприймаючи текст, читач враховує не лише зміст, але одночасно формує свій власний відгук на цей текст. Художня модальність всього твору встановлюється реципієнтом. Важливість синтаксичної стратегії у рецепції твору відзначає і В.Ізер: “Щоб здійснитись, літературний текст потребує читацької уваги, яка надає форми взаємодії корелятивів, накреслених у структурі порядком речень” [76, 265]**. Синтагми, речення, дискурс, синтаксична стратегія тексту загалом – це і є процес опанування значущості художньої модальності.

Ганс Роберт Яусс висунув теорію рецепції тексту, яка відбувається в площині сподіваного і залежить від часового та просторового бачень і розумінь світу. Це ще один чинник, що впливає на концептуалізацію не лише самого твору як такого, а й на характер рецепції. “Як творець завжди є водночас і реципієнтом у момент, коли він починає писати, так само й інтерпретатор мусить спершу увійти в гру як читач, коли він хоче вступити в діалог літературної традиції. Діалог ведуть не лише два співрозмовники, але й їхня взаємна готовність пізнавати і визнавати іншого в його інакшості” [283, 237]***.

Пізнавати іншого в його інакшості – це діалог двох сторін, в якому відбувається передача художньої модальності як цілісності “з рук в руки” в конкретній ситуації.

А. Науменко, досліджуючи “текст як об’єкт філологічних розвідок”, акцентує на важливості того, “що бачить суб’єкт в акті сприйняття: сам текст, свій рівень його розуміння чи лише волюнтаристський наслідок акту пізнання. Загальновідомо, що цей акт у галузі філософії (як і будь-який акт пізнання в конкретній сфері духовно-практичної діяльності людини) має три компоненти: об’єкт – суб’єкт – копія. Залежно від того, що передуює акту в голові творця, і виникає там образ об’єкта” [193, 5]****.

---

* Фізер Іван. Школа рецептивної естетики / І. Фізер // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. Марії Зубрицької]. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 200. – С. 347–348.

** Зубрицька М. О. Номо legens : читання як соціокультурний феномен / Марія Олексіївна Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.

*** Яусс Г.Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика / Г. Р. Яусс // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької]. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 200. – С. 368–403.

**** Науменко А.М. Теорія лінгвопоетики / А.М.Науменко // Наукові праці. Філологія. Літературознавство. – Т. 70. – Вип. 57. – Миколаїв: ЧДУ ім. П.Могили, 2007. – С. 5 – 13.

З проблемою рецепції концептуальної основи тексту пов'язана й проблема прагматичності. Прагматичний аспект – це аспект роботи тексту [...]. Прагматичні відносини – відносини між текстом і людиною. [...] Роль прагматичного начала не може бути зведена до різних переосмислень тексту – воно є активним аспектом функціонування тексту як такого. Отож, текст – це генератор сенсу плюс концептуалізація цього смислу у конкретно-історичній ситуації.

Узагальнена теорія семіотики культури Юрія Лотмана може бути дієвою матрицею пояснення художніх механізмів рецепції в архітектоніці естетичного об'єкта при художньому перекладі з однієї мови іншою (беручи ширше – при переведенні певних семіотико-семантичних структур однієї культури на обшири іншої культури). Оскільки переклад є головним механізмом висловлення певного істотних смислів однієї системи культури (або, окремого елемента цієї культури – наприклад певного тексту) за допомогою засобів іншої мови є підставою оприявлення природи цих смислів. Саме в процесі художнього перекладу, в якому беруть участь різні мови і культури, народжуються зсуви та зміщення значень, семіотико-семантичні напруження, конфлікти, а навіть цілковито помилкові інтерпретації. Як наголошує Богуслав Жилко, щоб “переклад був творчий і генерував нові сенси, мови та досвіди сторін комунікації повинні тільки частково покриваються між собою. Якщо вони не мають жодного “спільного простору”, переклад є неможливим, якщо ж цілком покриваються між собою – стає цілком непотрібним. Найцікавіше діється там, де відбувається передавання інформації між елементами, які є цілком відмінними й не мають нічого спільного [...]. В цьому випадку з'являється те, що Лотман називає “нетривіальним зміщенням значень”. “Нетривіальність” такого перекладу полягає в тому, що “перекладач, не знаходячи у своїй мові “готових” відповідників, змушений до створення певних еквівалентів” [374, 212]*.

Переклади творів Р. М. Рільке українськими авторами, спроби створити художнє перепрочитання та відтворення особливостей поетики рількевського естетичного об'єкта, намагання передати особливості його поетики художньої модальності українською мовою становлять надзвичайно цікавий та важливий об'єкт для дослідження. М. Енгель звертає увагу на історію рецепції тексту в німецькомовній літературі, зокрема він вибудовує таку лінію: Готшед – Лессінг – Гердер – Шиллер – Гете. На думку дослідника, ці письменники належать до першого етапу розвитку концепції вже не

* Żyłko B. *Semiotyka kultury* / Bogusław Żyłko. – Gdańsk: Słowo / obraz terytoria, 2009. – 269 s.

стільки риторичного, скільки “автономного” сприйняття літературного твору [293, с. 12]*.

У рамках риторики перед перекладачем стояло завдання передати зміст літературного твору мовою раціональної абстрактності. У процесі літературно-історичного розвитку від романтизму до модернізму і символізму ХХ ст. змінилися вимоги щодо перекладу. Тепер поезію необхідно було творити відповідно до можливостей і структурних законів музики. На думку Енгеля, “радикально автономні та антидискурсивні поетичні тексти Рільке, з одного боку, вимагають цілком нової, прераціональної або трансраціональної форми сприйняття, а з іншого – ці тексти настільки зашифровані, що пробуджують у читача бажання розкодувати їх” [293, 13]**.

Проблема сприйняття власного твору або перекладу стоїть перед кожним митцем, кожен розуміє, що твір буде сприйматися саме через художньо-естетичні шари, тобто передовсім через мову. Художня цілість тексту (зрештою, і перекладна версія) вимагає від художника підвищеної уваги до кожного значущого слова або синтаксичної фігури.

У міжкультурному діалозі перекладач, як носій іншої, відмінної культури, може допускати міжмовні та міжкультурні лакуни. З їх появою існують певні художні втрати проявів парадигматики ідіопоетики, які власне й моделюють та структурують духовний світ героя в конкретно-історичній або позачасовій ситуації. Чим більше “темних місць” так званих культурних лакун виникає у перекладі або при безпосередній рецепції (читанні), тим більше в концептуальному сенсі віддаляється від реципієнта задум і художній світ творчості автора оригіналу. Кожна культура має свої шляхи для передачі художньої модальності автора, свої власні способи збереження та втілення концепцій у поетичні форми (наприклад, через систему ідіом). У іншокультурному тексті такий спосіб може бути відсутнім повністю або частково; або ж перекладені ідіоми, паремії не мають адекватних відповідників у культурній сфері перекладача, носія іншої національної культури. Таких лакун чимало у перекладах майже всіх, хто брався перекладати Рільке українською мовою. Зустрічаються тут і свідомі лакуни, ущільнення текстів, редукції, зміни метрів, зміни графічних малюнків оригіналу. Все це породжує лакуни белетристичні або випадкові, не усвідомлені або навіть навмисні. Якщо перекладач не звертає уваги на домінантні для певного тексту лексеми та образи або ігнорує їх (хоча

* Engel Manfred. Die “Duineser Elegien” als Inszenierung der condition humaine / Manfred Engel // Rilkes “Duineser” Elegien und die moderne deutsche Lyrik. – Stuttgart: Metzler, 1986.– 276 S.

** Engel Manfred. Die “Duineser Elegien” als Inszenierung der condition humaine / M. Engel // Rilkes “Duineser” Elegien und die moderne deutsche Lyrik.– Stuttgart: Metzler, 1986.– 276 S.

вони й є ключовими), то він руйнує єдність поетичного світу оригіналу і водночас руйнує адекватне сприйняття його читачем-реципієнтом).

Вважаємо (і це не перебільшення), що не лише європейська, але й світова лірика розвивалася певний час під впливом поезій Р. М. Рільке, оскільки “у Рільке [...] підвалини видаються грандіозними, їх майже неможливо охопити поглядом, а значущість його творчості переходить за всі межі, які спочатку можна було йому поставити” [293, 237]*.

Серед багатьох українських перекладів з Р.М.Рільке переклади В.Стуса, М.Бажана, Михайла Ореста, С.Гординського, Б.Кравціва належать до найкращих.

В.Стус подарував українським читачам переклади найскладніших філософських текстів Р.М.Рільке – “Сонетів до Орфея”, “Дуїнських елегій”, а також вибраних найкращих його поезій, які увійшли до різних поетичних збірок.

Упорядник шеститомного видання творів В.Стуса М.Гончарук достатньо усебічно проаналізував значення перекладів з Рільке у перекладацькому спадку Стуса. Спираючись на висловлювання самого В. Стуса щодо захоплення поезіями великого австрійського майстра пера, М. Гончарук пояснює причини звернення поета до творчості Рільке: “Першопочтовком до цього була глибинна духовна близькість обох поетів, певна спорідненість їхніх поетичних обдарувань. Окрім того, перекладання Рільке стало для українського поета ще й важливим засобом освоєння багатств загальноєвропейської культури, чи не найвидатнішим виразником якої у ХХ ст. був австрійський «маг» поетичного слова, і своєрідною школою поетичного зростання” [222, 337]**.

Михайлина Коцюбинська зазначає, що “Стуса вабила, очевидно, “європейськість” поезії Рільке, її високий інтелектуальний потенціал, її синтезуючий щодо різних національних культур характер. У поезії Стуса відчувається і різних проявах близькість до провідних стилістичних констант Рільке. І головне, що єднає їх, – це поезія не екстенсивна, а інтенсивна, звернена вглиб” [108, 22]***.

Висока майстерність Стуса-перекладача, гнучкість його поетичної манери, чутливість до найменших порухів рільківської музи дали зразки справжнього мистецтва. Переклади В.Стуса рівноцінні його високомистецьким оригінальним творам. З погляду семіотики (виходячи з віршів

* Engel Manfred. Die “Duineser Elegien” als Inszenierung der condition humaine / M. Engel // Rilkes “Duineser” Elegien und die moderne deutsche Lyrik.– Stuttgart: Metzler, 1986.– 276 S.

** Стус Василь. Твори у чотирьох томах шести книгах. Переклади. – Львів, 1998. – Т. 5 (додатковий). – С. 337.

*** М.Коцюбинська. Поет. – С. 22.

Рільке як певного висловлювання, послання, яке несе в собі цілий комплекс семіотико-семантичних, стилістичних, естетичних парадигм) переклад поезій Р.М.Рільке В.Стусом дає підстави говорити про певні питомі особливості – можливості досліджень поезії з погляду прагматики, як особливого мистецького висловлювання суб'єкта у поетичній формі, його різноманітних “я” (реалізованих у різновидах “я” ліричного), встановлення певних суб'єктно-суб'єктних взаємин відправника (поета) та адресата (перекладача) та корелювання контекстів їхньої екзистенції та наставлення до буття-у-світі. Найважливішим при такому прагматичному підході стає виявлення рівня мистецького проникнення при здійсненні перекладу в концептосферу поетичного світу оригіналу, здатність у мистецькій формі передати основні параметри художньої модальності поетики оригіналу, світовідчування та світовідображення митця.

У перекладах М.Бажана відчутні високий перекладацький професіоналізм, “вибірковість” цільових текстів, уміння проникнути і передати філософське тло оригіналу, намагання бути щонайближче до оригіналу як на рівні сенсу, так на рівні ритмомелодики (ритм перекладу максимально наближений до ритму оригіналу). Своєю перекладацькою творчістю М.Бажан “вражає, і вчить, і збагачує. Збагачує розумінням того, яким незмірним, і невичерпним, і до дна неосяжним є океан національного поетичного слова, і скільки щасливих пошуків в ньому може безконечно бути, і скільки небачених, небувалих, незрівнянних перлин можуть з його глибин винести уважні і сміливі ловці!” [93, 7]*.

Можна твердити, що при компаративістичному зіставленні поезій Р. М. Рільке та їх перекладів М.Бажана можна говорити про подібність *концептуалізації світу* та, відповідно, *поетики художньої модальності* австрійського та українського поетів. Власне така подібність світовідчування та світовідображення формує адекватність перекладу українського автора віршів австрійського митця.

Поруч із Василем Стусом та Миколою Бажаном, що були палко закохані в поезію Райнера Марії Рільке, Михайло Орест належить до кращих перекладачів творів визначного австрійського поета. Водночас тема художньої вартості перекладів Михайла Ореста з Рільке майже не досліджувалася. Переклади Михайла Ореста дозволяють стверджувати, що за кількістю текстів і рівнем якості мистецтва перекладу він поряд з М.Бажаном та В.Стусом залишається одним із найталановитіших перекладачів з Рільке. Український поет тонко зрозумів і передав глибокий філософський сенс і художню самобутність рільківської поезії, її унікаль-

* Коптілов В. Майстер високого мистецтва (Кілька штрихів до образу Миколи Бажана-перекладача / В.Коптілов // Літературна Україна.– 4.11.1999.– С. 12.

ну тональність і хвилюючу музикальність, специфічність доміантних образів і своєрідний характер ліричного героя. Майстерно володіючи німецькою мовою, Михайло Орест мав можливість краще заглибитися у підтекст, повніше відчутти глибину авторської думки, ритмомелодику творів, своєрідність тропіки і художньої лексики. Він не намагався “українізувати” текст, хоча подекуди вживав слова, які наближували переклад до української ментальності.

Михайло Орест належить до “найвишуканіших, найфілігранніших, а водночас і найближих українських поетів” [95, 533]*, до тих інтелігентних перекладачів, які не дозволяють собі доповнювати переклади власними тлумаченнями або змінювати сенс деяких образів. Він тонко відчув романтичність поезії Рільке, чудово зрозумів символічність образів і створюваний ними підтекст й адекватно відтворив наскрізні метафорику і тропіку Рільке, не змінюючи специфічну для нього діалогічну функцію поезій – тобто основні параметри поетики австрійського митця.

Аналіз здійснених С.Гординським перекладів поезій Р. М. Рільке дає змогу зробити висновок про те, що його переклади вирізняються щирим прагненням до адекватності. Перекладач, зокрема, передає діалогічність текстів Рільке; їхнє філософське та світоглядне тло; тонку містичну забарвленість оригіналів, деяку ірраціональність і утаємниченість; багатогранність характеру ліричного героя, нюанси психологічного стану, особливо в тих моментах, коли ліричний герой максимально наближається до постаті самого автора. При всій його суперечності та неоднозначності, С.Гординський обрав трактування в традиційному, релігійному сенсі: творити – значить служити Богові, поет – носій волі Господа. Як і інші перекладачі українською С.Гординський не уникнув певної українізації лексичного багатства оригіналів, їхньої мелодійності і співучості.

Можна також твердити, що своїми перекладами С.Гординський, переносючи поезію Р.М.Рільке на український поетичний ґрунт, не руйнує основних параметрів рільківської поетики, зберігаючи, загалом її автентичну цілісність та художню модальність.

Висновки. Отже, переклади поезій Р.М.Рільке українською мовою вимагають подвійної стратегії в рецептивних устремліннях та прагненнях: з одного боку не перетворити ці переклади на механічні “раціональні абстрактності”, а з іншого – не загубити особливостей поетики художньої модальності, тобто, “живої суб’єкт-об’єктної” синтези цієї поетики. Важливо при цьому пам’ятати, що ще одним напруженням, яке викликає різні інтерпретації при художньому перекладі є те, що з погляду синтактики художній текст уже є кінцевим результатом авторської творчості, а з погляду

* Ibidem.

прагматики тільки вихідним пунктом. Прагматичний підхід виявляє високий мистецький рівень проникнення при здійсненні перекладу в концептосферу художнього світу Р.М.Рільке, здатність перекладача у мистецькій формі передати основні параметри парадигматики рільківської поезії.

Дослідження рецепції та відтворення особливостей поезії рільківського естетичного об'єкта, відкривають подальші перспективи вивчення прагматики та інверсії художньої модальності поезії Р.М.Рільке в сучасному українському літературознавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. С. Категории поэтики в смене литературных эпох / [С. Аверинцев, М. Андреев, М. Гаспаров, П. Гринцер, А. Михайлов] // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. – М. : Наследие, 1994. – С.3–38.

2. Бройтман С. Н. Историческая поэтика / Самсон Наумович Бройтман. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2001. – 420 с.

3. Веселовский А. Н. Избранное : Историческая поэтика / А. Н. Веселовский. – М. : РОССПЭН, 2006. – 688 с.

4. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен / М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.

5. Качуровський Ігор. Променисті силуети. Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. – Мюнхен : Український вільний університет, 2002. – 797 с.

6. Коптілов В. Майстер високого мистецтва (Кілька штрихів до образу Миколи Бажана-перекладача / В.Коптілов // Літературна Україна. – 4.11.1999. – С. 12.

7. Коцюбинська М. Поет (Василь Стус) У кн.: Стус В. Твори в 4-х т. шести кн. Т.1. Кн.1. – Львів, 1994. – С. 7–38.

8. Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики крізь призму літературознавчих теорій / М. Лановик // Літературознавча компаративістика. Начальний посібник. – Тернопіль, 2002. – 334 с.

9. Михайлов А. В. Проблемы исторической поэтики в истории немецкой литературы / А. В. Михайлов // Избранное. Историческая поэтика и герменевтика. – Санкт-Петербург : Издательство Санкт-Петербургского университета. – 560 с. – (Серия “Письмена времени”).

10. Науменко А. М. Теорія лінгвопоетики / А. М. Науменко // Наукові праці. Філологія. Літературознавство. – Т. 70. – Вип. 57. – Миколаїв: ЧДУ ім. П.Могили, 2007. – С. 5–13.

11. Стус Василь. Твори у чотирьох томах шести книг. Переклади. – Львів, 1998. – Т. 5 (додатковий). – С. 337.

12. Фізер Іван. Школа рецептивної естетики / І. Фізер // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. Марії Зубрицької]. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 200. – С. 347–348.

13. Яусс Г. Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика / Г. Р. Яусс // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької]. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 200. – С. 368–403.

14. Engel Manfred. Die "Duineser Elegien" als Inszenierung der condition humaine / Manfred Engel // Rilkes "Duineser" Elegien und die moderne deutsche Lyrik. – Stuttgart: Metzler, 1986. – 276 s.

15. Żyłko B. Semiotyka kultury / Bogusław Żyłko. – Gdańsk: Słowo / obraz terytoria, 2009. – 269 s.

REFERENCES

1. Averyntsev S. S. Katehorii poetiki v smene literaturnykh epokh / [S. Averintsev, M. Andreev, M. Hasparov, P. Hryntser, A. Mikhailov] // Istoricheskaiia poetika. Literaturnye epokhi i typy khudozhestvennogo soznaniia. – M. : Naslediie, 1994. – S.3–38.

2. Broitman S. N. Istoricheskaiia poetika / Samson Naumovich Broitman. – M. : Rossiiskii gosudarstvennyi humanitarnyi universitet, 2001. – 420 s.

3. Veselovskii A. N. Izbrannoe : Istorycheskaia poetika / A. N. Veselovskii. – M. : ROSSPĀN, 2006. – 688 s.

4. Zubrytska M. Homo legens: chytannia yak sotsiokulturnyi fenomen / M. Zubrytska. – Lviv : Litopys, 2004. – 352 c.

5. Kachurovskiy Ihor. Promenytyi sylvety. Lektsii, dopovidi, statti, esei, rozvidky. – Miunkhen : Ukrainskyi vilnyi universytet, 2002. – 797 s.

6. Koptilov V. Maister vysokoho mystetstva (Kilka shtrykhiv do obrazu Mykoly Bazhana-perekladacha / V.Koptilov // Literaturna Ukraina.– 4.11.1999.– S. 12.

7. Kotsiubynska M. Poet (Vasyl Stus) U kn.: Stus V. Tvory v 4-kh t. shesty kn. T.1. Kn.1. – Lviv, 1994. – S. 7-38.

8. Lanovyk M. Perekladoznavchi problemy komparatyvistyky kriz pryzmu literaturoznavchykh teorii / M. Lanovyk // Literaturoznavcha komparatyvistyka. Navchalnyi posibnyk. – Ternopil, 2002. – 334 s.

9. Mykhailov A. V. Problemy istorycheskoi poetiki v istorii nemetskoi literatury / A.V. Mykhailov // Izbrannoe. Istorycheskaia poetika i hermenevtika. – Sankt-Peterburh : Izdatelstvo Sankt-Peterburshkoho universiteta. – 560 c. – (Seriiia "Pismena vremeni").

10. Naumenko A.M. Teoriiia lnhvopoetyky / A.M.Naumenko // Naukovi pratsi. Filolohiia. Literaturoznavstvo. – T. 70. – Vyp. 57. – Mykolaiv: ChDU im. P.Mohyly, 2007. – S. 5–13.

11. Stus Vasyl. Tvory u chotyrokhtomakh shesty knyhakh. Pereklady. – Lviv, 1998. – T. 5 (dodatkovyi). – S. 337.

12. Fizer Ivan. Shkola retseptivnoi estetyky / I. Fizer // Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / [za red. Marii Zubrytskoi]. – 2-e vyd., dopovnene.– Lviv : Litopys, 200.– S. 347– 348.

13. Yauss H.R. Estetychnyi dosvid i literaturna hermenevtika / H. R. Yauss // Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / [za red. M. Zubrytskoi]. – 2-e vyd., dopovnene.– Lviv : Litopys, 200.– S. 368– 403.

14. Engel Manfred. Die "Duineser Elegien" als Inszenierung der condition humaine / Manfred Engel // Rilkes "Duineser" Elegien und die moderne deutsche Lyrik. – Stuttgart: Metzler, 1986.– 276 S.

15. Żyłko B. Semiotyka kultury / Bogusław Żyłko. – Gdansk: Słowo / obraz terytoria, 2009. – 269 s.